

Peshitta. The Old Testament in Syriac according to the Peshitta Version. Part II, 3 — The Book of Psalms. Leiden 1980, XXIX, 173p.

Opracowania krytycznego tekstu Peszitty księgi Psalmów podjął się D. M. Walter wspólnie z A. Vogelem i R. Y. Ebiedem. Omawiany tom składa się z wstępu i tekstu krytycznie opracowanego. Na wstęp składają się uwagi ogólne i opis rękopisów. Autorzy wyróżniają sześć grup rękopisów. Grupa pierwsza obejmuje rękopisy 6t1, 7a1, 8a1, 8k2, 8t1, które należą do najstarszych i najważniejszych świadków zachodniej tradycji i dwa najstarsze z czterech zawierają tekst całej Biblii używany w tym wydaniu. Grupa druga obejmuje rękopisy 9t1—3, 10t2—6, 11t1, 12a1, 12t9, 16t4, 5, 17t5 należące do tradycji zachodniej z wyjątkiem 10tc i 12t9, które prawdopodobnie mają melchickie pochodzenie. Trzecią grupę tworzy tylko jeden rękopis 9a1 = Florencja, Bibliotheca Medicea — Laurenziana Or. Ms 58, który chociaż jest świadkiem zachodniej tradycji, to zawiera 240 wariantów różnych od innych rękopisów Psalmów i często zgadza się z tekstem masoreckim przeciw innym rękopisom.

Czwartą grupę tworzą rękopisy 10t1, 12t2, 5, 7, 8, należące do melchickiego Psalterza i będące świadkiem zachodniej tradycji, chociaż niekiedy podtrzymują nestoriańską tradycję, np. Ms 12t7. Do piątej grupy zaliczają autorzy rękopisy 14t1, 15t1, 16t1 należące do maronickiego Psalterza dające świadectwo o zachodniej tradycji. Szóstą grupę stanowią nestoriańskie rękopisy — 12t1, 3, 4, 13, 13t1—4, 16t2, 3, 6, 17t1—3.

Oczekiwane od dawna krytyczne opracowanie tekstu Peszitty księgi Psalmów rzuci nowe światło na relację między Peszittą a TM i LXX.

Kraków

KS. JERZY WOŹNIAK CM

KS. H. WITCZYK, *Teofania w Psalmach*, Kraków 1985, ss. 200.

Niezwykłym wydarzeniem w dziejach powojennych teologii polskiej jest ukazanie się monografii ks. Witczyka, wydanej przez Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie. Niezwykłym z tego względu, że monografie teologiczne, a zwłaszcza biblijne, stanowią ciągle jeszcze rzadkość wśród publikacji religijnych. Szczególnie dotkliwie braki zauważamy w dziedzinie specjalistycznych publikacji biblijnych, choć w ostatnim dwudziestolecu sytuacja bardzo się poprawiła. O ile kolejne wydania Biblii Tyńieckiej i Biblii Poznańskiej zaspokoily już w dużej mierze głód tekstu Pisma św., to ciągle jeszcze brakuje pomocy naukowych dla tych, którzy pragną zgłębiać tajniki Słowa Bożego.

Psalterz, najważniejsza z ksiąg ST jest tu przykładem najbardziej jaskrawym. Pierwszy po wojnie komentarz do Psalmów ukazał się dopiero w r. 1983 (W. Borowski, *Psalmy. Komentarz biblijno-ascetyczny*). Jest to, jak mówi podtytuł, opracowanie popularno-naukowe, choć dokonane przez dobrego filologa. Komentarz naukowy śp. ks. prof. St. Łacha czeka od lat w wydawnictwie na swą kolejkę, wraz z innymi pracami biblijnymi. Jeśli pominąć streszczenie prac doktorskich powstałych na KUL, ogłoszone w znikomym nakładzie pod wspólnym tytułem *Obraz Boga w Psalterzu* (Lublin 1982), to książka ks. Witczyka jest pierwszą i jedyną jak dotąd publikacją monograficzną dotyczącą Psalmów. Choćby z tego względu zasługuje ona na szersze omówienie.

Jest to poprawiona wersja rozprawy doktorskiej. Tytuł rozprawy precyzuje jej zakres. Spośród licznych gatunków literackich reprezentowanych w Psalterzu, autor wybrał do analizy małą grupę zwaną teofaniami lub opisami teofanii.

W wyodrębnieniu tej grupy oparł się na badaniach Jörga Jeremiasa, *Theophanie. Die Geschichte einer alttestamentlichen Gattung*. Neukirchen 1965 (WMANT 10). Jakkolwiek ze względu na swą doniosłość monografia ta stanowi podstawę dla pierwszego rozdziału pracy ks. Witczyka, w którym przedstawia on dotychczasowy stan badań nad gatunkiem literackim teofanii, to jednak zostały uwzględnione w nim również najnowsze osiągnięcia nauk biblijnych, które zresztą potwierdzają słuszność tez Jeremiasa. Omawiany rozdział nosi tytuł „Tło historyczno-religijne” (ss. 13—69) i zapoznaje czytelnika na temat opisów teofanii, które w Psalterzu pojawiają się najczęściej wiązane do hymnów, choć nie należą do ich struktury. Autor wyciąga stąd wniosek, że pierwotnym miejscem w życiu Izraela tych utworów były zwycięskie wojny Jahwe w okresie formowania się świadomości narodowej Izraela. Pod względem formalnym opis teofanii składa się zasadniczo z dwu członów, z których pierwszy mówi o przybyciu Jahwe, a drugi o poruszeniu natury związanym z tym objawieniem. Motyw pierwszy opiera się na historycznej tradycji teofanii synajskiej, natomiast drugi „zaczepnięty został z mitologii ludów ościennych” (s. 69; może lepiej: opis poruszenia w przyrodzie jest wzorowany na opisach częstych w mitologicznych tekstach znanych np. z Ugarit). za Jeremiasem odrzuca też autor hipotezę o zakorzenieniu opisów teofanii w kulturze Izraela.

Dalsza część książki przedstawia już wyniki własnych badań autora. W rozdz. II („Analiza egzegetyczna”, ss. 70—148) dokonuje on weryfikacji ustaleń Jeremiasa w oparciu o konkretne teksty Psalterza. Przeprowadza więc szczegółową egzegezę opisów teofanii, starając się zachować układ chronologiczny. Najpierw omawia najstarsze opisy zawarte w Ps 29; 18 i 68; następnie przechodzi do analizy odnośnych fragmentów w utworach późniejszych (Ps 50; 114; 77; 144 i 97). Osobno zajął się autor krótkimi opisami teofanii, do których zaliczył Ps 46, 7 b; 76, 9; 99, 1; 104, 7. 32). Szczególnie ważne są wnioski zawarte w zakończeniu tego rozdziału, najdłuższego i najważniejszego w pracy. Analizowane w nim teksty powstawały stopniowo przez okres blisko tysiąca lat, stanowiąc doskonałą ilustrację rozwoju badanego gatunku literackiego. Ukazując liczne paralele literackie tych opisów z tekstami mitologicznymi Kananejczyków, autor podkreśla jednak wyjątkowy charakter religii Izraela. Biblijna teofania „zawsze ma charakter historyczny, nigdy mitologiczny” (s. 147). Drugą cechą tych tekstów stanowi ich absolutny monoteizm: „Jahwe jest Bogiem Najwyższym i Jedynym” (s. 148).

Te dwa stwierdzenia oparte na analizie filologicznej psalmów zostały szczegółowo zilustrowane w ostatnim rozdziale pracy („Tematy teologiczne”, ss. 149—180). Przedstawia w nim autor najpierw przejawy Bożego działania w świecie (wszechmoc, transcendencja, a zarazem obecność w kosmosie poprzez niezwykłe znaki), następnie analizuje liczne tytuły Boga spotykane już w najstarszych teofaniach (Najwyższy, Król, Sędzia, Mocarz wojny), by w końcu zwrócić uwagę na tajemnicę objawiania się Jahwe, wyrażone w sformułowaniach specyficznie teofanicznych (Ps 68, 8 n; 29, 3). Sformułowania te akcentują objawienie Boże jako rzeczywistość historyczną, dialogową, dynamiczną i trwałą. Można potraktować te syntetyczne rozważania jako przyczynek do bardziej całościowej teologii Psalterza.

Zakończenie książki (ss. 181—187) jest zwięzłym i przejrzystym podsumowaniem wyników pracy w formie zestawienia wniosków, do jakich doszedł autor w trakcie swych analiz. Szkoda, że nie dołączono przekładu tych końcowych stron na których z języków międzynarodarowych. To krótkie streszczenie pozwala czytelnikowi zorientować się w gąszczu zagadnień literackich, egzegetycznych i teologicznych, dotykanych i rozwiązanych w trakcie studium.